

Vecsey Mariann[✦]

A multidomén integráció lehetőségei és kihívásai

DOI 10.17047/HADTUD.2021.31.4.27

Az elmúlt évek nagyarányú technológiai fejlődése, valamint a nagyhatalmak (Amerikai Egyesült Államok, Kína, Oroszország) között egyre szűkülő technológiai rés és a 2014-től láthatóan felerősödött hibrid, aszimmetrikus vagy szürke zónás kihívások megfelelő választ kívánnak a NATO és az EU oldaláról, illetve ezen szervezetek tagállamai részéről is. 2020-ban több, olyan koncepció, illetve hivatalos kormányzati kiadvány jelent meg, amely a multidomén működésben, a multidomén integrációban látja a megfelelő választ az új típusú kihívásokkal szemben. Jelen tanulmány célja, hogy feltárja, amit eddig tudunk a multidoménnel kapcsolatban, illetve vitaindító céllal olyan problémákat vet fel, amelyekről fontos a tovább gondolkodás egy esetleges saját, nemzeti koncepciófejlesztés kapcsán.

KULCSSZAVAK: multidomén, hibrid, reziliencia, integrált megközelítés, összkormányzati válaszok

The Challenges and Opportunities of Multidomain Integration

The rapid development in technology in recent years, the decreasing technological gap between great powers (China, Russia, United States) and the visibly increasing hybrid, asymmetric, and grey zone threats since 2014, demand sufficient answers from both NATO and the EU, as well as from their Member States. In 2020, multiple concepts and official government communications were released which claimed that the answer for these challenges lays in multi-domain operating and multi-domain integration. The aim of this issue paper is to introduce what we already developed in multi-domain, and it raises some problems which need critical thinking towards a possible national concept development.

KEYWORDS: multi-domain, hybrid, resilience, integrated approach, all-of-government answers

✦ Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – National University of Public Service, Faculty of Military Science and Office Training, Doctoral School of Military Science;
e-mail: vecsey.mariann@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0001-7134-3666>

Bevezető

A Krím-félsziget orosz annektálását követően megnövekedett azon konferenciák, tudományos munkák száma, amelyek a hibrid fenyegetésekkel, az aszimmetrikus kihívásokkal és a szürkezónás konfliktusokkal foglalkoztak. Ezek szinte mindegyike, az események leírásán, elemzésén kívül, olyan válaszokat is keresett az új típusú kihívásokra, melyek hatékonyak lehetnek ezekben a nem-konvencionális helyzetekben. Az új típusú kihívások mellett egyre szembe ötlőbb az újonnan megjelenő forradalmi technológiák (mesterséges intelligencia, big data, kvantum technológia, autonóm rendszerek, biotechnológia) fejlődése, valamint azok alkalmazásának lehetőségei. Erre a komplex problémára komplex választ kell adnia a Nyugatnak, egyes országoknak és szövetségi rendszereknek egyaránt. A megindult koncepciófejlesztések alapján a többdimenziós (multidomén/multitér) művelet (*Multi-Domain Operation* – MDO) és a multidomén integráció lehet az a válasz, amely elég komplex és szerteágazó ahhoz, hogy a fentebb felsorolt minden kihívásra egyszerre adhasson hatékonyan választ. A koncepció azonban még kiforratlan, jelenleg is zajlik a kidolgozása mind nemzeti, mind szövetségi szinten. A NATO az MCDC¹ projekten belül egy munkacsoportot hozott létre a közös álláspont kialakítására és a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnokság (ACT) vezetésével megkezdte a „Kezdeti Multidomén Koncepció” (*initial Multi-Domain Concept*) kidolgozását. Pontosan ez a kezdeti fázis az, amely lehetővé teszi azt, hogy vitaindító, gondolatébresztő munkák szülessenek a multidomén koncepció kialakításának kapcsán. Jelen tanulmány célja az eddigi konferenciákon elhangzott információk összegzése, a már meglévő dokumentumok és koncepciók ismertetése. A multidoménhez kapcsolódó terminológia kialakítása is folyamatban van, ezért az egyszerűség és érthetőség követelményeinek is eleget téve, egy terminológia kerül következetesen alkalmazásra, követve a témában megjelent, Mező András által jegyzett, magyar nyelvű tanulmányt.²

A tanulmány első alfejezetében kerül sor a multidoménhez kapcsolódó már meglévő fogalmak tisztázására, az esetleges kapcsolódó viták ismertetésére. Ilyen a multidomén egyik feltételezett kiindulópontja, a társadalmi reziliencia, melynek hiányában a társadalom sérülékenysége magasabb az új típusú fenyegetésekkel szemben. Az új típusú fenyegetéseket, kiemelten a hibrid fenyegetéseket szintén bemutatja a tanulmány, hiszen a terminológia alkalmazása e tekintetben sem egységes. A hibrid fenyegetések bemutatásához Kiss Álmos Péter,³ valamint Somodi Zoltán – Kiss Álmos Péter⁴ összefoglaló munkáit használtam fel. Emellett, a komplex problémákra adott válaszok az EU és ENSZ által már feltalált módszere az integrált

1 Az MCDC (Multinational Capability Development Campaign – Többnemzeti Képességfejlesztési Kampany) az Egyesült Államok Joint Staff J7 kezdeményezése. Kutató hálózat, amelyben 24 nemzet fegyveres erői, kutatóintézetei és egyéb intézményei, valamint a NATO ACT és a European Defence Agency (EDA) vesznek részt. Célja azonosítani a többnemzeti műveletek képességbeli és egyéb hiányosságait, és ezekre közös megoldást találni a koncepció-, doktrína- és más képességfejlesztési területeken.

2 Mező 2020; Mező 2021, 3–20.

3 Kiss 2019.

4 Somodi, Kiss 2019.

megközelítés, melyet szintén bemutatok jelen tanulmányban. Ez az elem a multidomén működés egyik sarokköve, mely hatékonyan mutatja be a komplex problémákra adott válaszok összetettségét. Végül a multidomén kialakulóban lévő fogalmát is bemutatom, mely, ha jelen állapotában nem is végleges, de jó kiindulási alapként szolgálhat. A második alfejezet a multidomén eddigi megjelenését dolgozom fel a különböző szövetséges nemzetek szakirodalmában. Ezen már kiadott és elérhető koncepciók összehasonlítását végzem el, melyen keresztül láthatóvá válik annak még kiforratlan jellege és a vele kapcsolatos kérdések. A tanulmány utolsó fejezete összegzés helyett egy kitekintést, kérdésfeltevést és alapvetően a multidoménnel szemben felmerülő kihívásokat tárgyalja, mely szintén további gondolatébresztőként funkcionálhat a koncepció fejlesztését illetően.

Módszertan és fogalomtisztázás

A multidoménnel kapcsolatos releváns nemzeti és szövetségesi elsődleges források vizsgálatát a dokumentumelemzés és tartalomelemzés módszerével dolgoztam fel a tanulmányban. A módszerek kiválasztására főként a téma újdonsága, a vele kapcsolatos, még folyamatban lévő terminológiai és értelmezési viták miatt volt szükség. Ezen kutatási módszerek alkalmazásával a multidomén jelenlegi kidolgozottsága nagyobb pontossággal mutatható be az olvasónak.

Az első és egyben legfontosabb fogalom, amelyet ismerni kell a multidoménhez az a hibrid hadviselés, melyre válaszként született meg az MDO. A hibrid fenyegetések ismerete nélkül nem lehet azokra hatékony válaszokat adni. A szakirodalom átfogó tanulmányozása után Kiss és Somodi összefoglaló tanulmányban négyféle megközelítési módot mutat be a hibrid hadviselés megítélésével kapcsolatban.

1. Teljesen újfajta hadviselés, új stratégiai szemlélettel, melyre speciális és modern válaszokat kell adni.
2. A módszer nem új, egyes elemei már korábbi konfliktusokban is jelen voltak, de tartalmaz valamilyen speciális új elemet, például a kiber domént.
3. Nincs benne újdonság, a megalkotókat jellemzi, nem pedig azt a tevékenységet, amit le akarnak írni vele. A hidegháború előtti módszerek alkalmazásának váratlan visszatérését írják le vele tulajdonképpen.
4. Az orosz stratégiai gondolkodás szerint pedig a hibrid hadviselés a nyugati hatalmak Oroszország elleni stratégiája.⁵

A NATO 2014-es értelmezésében, a *hibrid fenyegetés széles körű nyílt és fedett katonai, félkatonai és nem katonai eszközök és eljárások alkalmazása egy szorosan integrált műveleti terv mentén*.⁶ Később a szervezet úgy írta le a hibrid hadviselést, mint *olyan fenyegetés, amely hagyományos, irreguláris és aszimmetrikus tevékenységeket ötvöz térben és időben*.⁷

5 Somodi – Kiss 2019, 22–26.

6 Kiss 2019, 18.

7 A NATO meghatározás angolul. Hybrid threat: A type of threat that combines conventional, irregular and asymmetric activities in time and space. (NATO Agreed) NATO Standardization Office, NATO Term <https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 30.)

MH Szabványosítási és Doktrinális Tanács, Terminológiai Harmonizációs Testület, 2019.

Egy ilyen összetett és vitákkal övezett kihívásra nem lehet egyszerű választ adni, és maga a válasz is bizonyosfokú összetettséget kell, hogy felmutasson. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2006-ban megalkotta a válságkezeléssel kapcsolatos integrált megközelítését, amely elsősorban egy szervezeti szintű, de teljes, minden területen megvalósuló együttműködést irányzott elő.⁸ Az Európai Unió ezt a koncepciót vette át, amikor 2016-ban felismerte, hogy komplex kihívásokra integrált választ kell adni, hogy siker koronázhasson egy-egy beavatkozást. Az EU olvasata szerint az integrált megközelítés *többdimenziós*, tehát az EU rendelkezésére álló valamennyi szakpolitikai eszközt felhasználja, *többfázisú*, tehát a konfliktusok minden szakaszában tevékeny, *többoldalú* (multilaterális), tehát szükséges a regionális és nemzetközi partnerségekkel való együttműködés és *többszintű*, tehát különböző kormányzati szinteken is fellép.⁹ Ennek megfelelően a brit koncepció megalkotásakor is különös figyelmet szenteltek a négy „több” meglétének, mely a következőképpen fordítható le:

A multidomén koncepció

1. többdimenziós: lefedi a multidomént, az öt domén (űr, kiber, szárazföldi, légi, tengeri) szoros együttműködését irányozza elő;
2. többszintű: a nemzeti (lokális), regionális, valamint globális értelmezési tartományban is átfogó gondolkodást tart célravezetőnek nemcsak a haderő, valamint a szövetségi rendszerek bevonásával, hanem más, társadalmi, tudományos területekről egyaránt;
3. többoldalú: több szereplő bevonásával igyekszik bemutatni nemzeti ellenálló-képességeit globálisan;
4. többfázisú: talán ez a legkevésbé beilleszthető az Európai Unió Globális Stratégiájába, amelynek lényege az, hogy egy konfliktus során az EU bármely pillanatban be tudjon avatkozni. A brit koncepció középpontjában „lakosság centrikus” gondolkodás áll az „ellenség centrikus” gondolkodással szemben, azaz egy olyan integrált cselekvés gondolata, amely megköveteli a parancsnoktól, hogy az ellenség megsemmisítésén helyett inkább azokat a hatásokat mérlegeljük, amelyeket a konfliktus szereplőire (különösen a helyi lakosságra) kell gyakorolni a művelet céljainak elérése érdekében. Rövidebben: a művelet kognitív dimenziójában elért hatások elsőbbséget élveznek a virtuális és a fizikai hatásokkal szemben.¹⁰

Ennek megfelelően a multidomén működés nem egy önmagában értelmezhető és előzmények nélküli koncepció. A koncepció más folyamatokra való épülésével és kapcsolatával biztosítható annak szilárdsága és alkalmazhatósága.

8 de Coning 2008, 10..

9 Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan 2016, 23.

10 UK Ministry of Defence: Introducing the Integrated Operating Concept. 2020, 12.

Ellenállóképesség

A teljesség igénye nélkül, de az elmúlt, multidoménnel kapcsolatok konferenciák leggyakoribb szereplője a reziliencia, azaz az ellenállóképesség volt. E nélkül nem lehet sikeres multidomén működést elérni. A reziliencia azért nagyon fontos kiinduló elem, mert a társadalom egészét érinti ugyan, de az egyén, mint annak alapvető alkotóeleme is fontos. Itt azonban ismét meg kell jegyezni, hogy a reziliencia is egy olyan kifejezés, melynek általánosan elfogadott magyar megfelelője még nincs, ezért a multidomén probléma többszörösen is összetett. A reziliencia kifejezés leginkább és jelen helyzetben is alkalmazott magyar nyelvű megfelelője a rugalmas ellenállási képesség. A kifejezéshez tartozó definíciók képlékenyek, de mindegyik olyan módon tekint a fogalomra, mint egy egyén, szervezet vagy ökoszisztéma erőteljes, megújuló, külső, sokszerű behatásokra való reaktív képesség, az azokhoz való sikeres adaptáció, illetve a kiindulási állapothoz való gyors visszatérés a sokk átélése után.¹¹ A definícióból is kikövetkeztethető, hogy ez a képesség azért fontos multidomén környezetben, mert a hibrid hadviselés gyakran idéz elő sokkhatásokat a társadalom részét vagy egészét érintően, váratlan, illetve ismétlődő módon is.¹²

Brit multidomén integráció

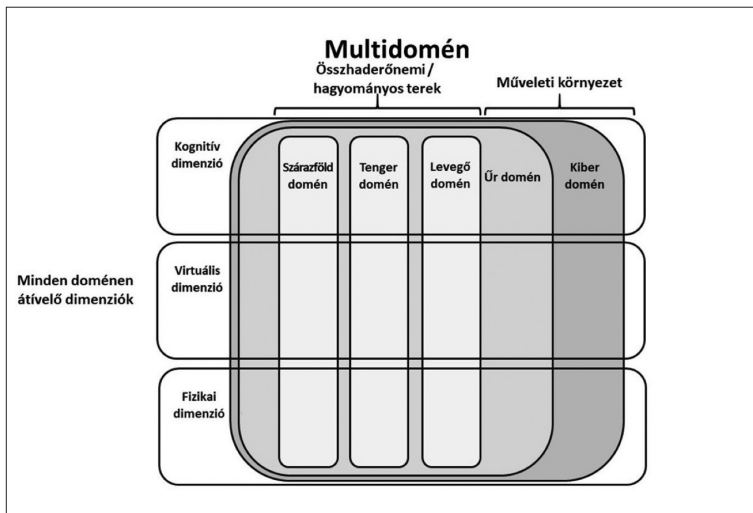
A multidomén működéssel, integrációval kapcsolatban a legátfogóbb módon az Egyesült Királyság foglalkozik, ezért ezt a koncepciót mutatom be. Az integrált megközelítés az EU Globális Stratégiájának vívmánya, melyet az Egyesült Királyság sikerrel adaptált a multidomén működés leírásához, amely az eddig legrészletesebben megalkotott koncepció. A jelenlegi brit gondolkodás szerint az összkormányzati együttműködés alkotja a multidomén működés/integráció egyik pillérét, mely kiegészül az öt műveleti doménben (legalább párhuzamosan kettő, de inkább valamennyi doménben), stratégiai, műveleti és harcászati szinten is koordináltan végzett katonai tevékenységekkel. A brit felfogás szerint az öt domén: a szárazföldi, a tenger, a levegő, az űr, valamint a kibertér és elektromágneses domének. Az öt domén közül kiemelkedő az űr domén, valamint a kibertér és elektromágneses domén, mert jelleghűknél fogva összekötik a másik hármat is. Az űr domén fontos eleme a navigációnak, kommunikációnak, valamint az aktuális helyzet műholdas térképek alapján való vizualizációjának. Az űr domén azonban szintén erősen függ a kiber és elektromágneses doméntől, hiszen a parancsnok e domén révén szerez tudomást a kialakult légi, tengeri, szárazföldi és űrhelyzetről, illetve az e doménben kifejtett tevékenységével tudja irányítani a műveleteket.

11 Székely 2015, 9.

12 A NATO-nak van ugyan információ technológiai fogalmi meghatározása a rezilienciára, de ez ebben az esetben csak módosításokkal lenne elfogadható. A NATO meghatározás angolul: „The ability of a functional unit to continue to perform a required function in the presence of faults or errors.” (NATO Adopted) Magyarul: „Ellenállóképesség (reziliencia): Egy funkcionális egység képessége, hogy betöltsse megszabott feladatát hiba vagy tévedés esetén is.” NATO Standardization Office, NATO Term <https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 13.)

A több doménben való működés mellett az azokat átölelő három dimenzióban (kognitív, virtuális és fizikai) kifejtett hatásokkal is számolni kell (lásd 1. ábra). A brit elképzelés asszertívabb magatartás kialakítását javasolja, illetve a fontossági sorrend újra gondolását a rugalmas ellenállóképesség és a készenlét fokozásának irányába. A koncepció hozzáteszi, hogy az ipari korból az információ korába lépve erősen javasolt az információs fölény megszerzésére törekedni. Szükséges az újonnan megjelenő forradalmi technológiák haderőbe, a hibrid kihívásokra adott válaszokba való beépítése, mivel a célok elérése immár háborús küszöb alatti műveletekkel is sikeresen elérhető, mint azt a Krím-félsziget 2014-es annexiója is jól példázta.¹³

A multidomén pontos definíciójának hiánya teret enged a meglévő pontok kiegészítésére és további gondolkodásra a koncepciót illetően.

1. ábra.

A műveleti környezet benne az öt domén, ahol műveletek zajlanak és a három dimenzió, ahol azok hatása megjelenik

(Szerkesztette: a szerző)

Az elmúlt időszakban folyamatosan megjelent brit anyagok tanulsága szerint az Egyesült Királyságban a multidomén működés/integráció egy felülről lefelé (top-down process) irányuló folyamat. A 2021-ben megjelent, az ország kormánya által jegyzett *Global Britain 2040* című stratégiai kitekintő dokumentum is ezt támasztja alá, melyben megjelenik a multidomén integráció összkormányzati szinten is.¹⁴ Így feltehető, hogy az Egyesült Királyságban azért lehet egységesebb a kép az új fogalmat illetően, mert kormányzati akarat is párosul a szükségszerű és időszerű koncepcióváltással a haderő alkalmazásának tekintetében. A brit koncepció főbb ismérvei

13 UK Ministry of Defence: *Introducing the Integrated Operating Concept*. 2020, 5–10.

14 Az Egyesült Királyság Kormánya 2021, 19.

az összkormányzati jelleg mellett, hogy 5 domént vesznek számításba, a szárazföldit, légit, tengerit, űrt és kibert, mely utóbbiba sok államtól eltérő módon az elektromágneses teret is beleértik.¹⁵

Nemzetközi multidomén gondolkodás

Az Amerikai Egyesült Államok nem ilyen egységes az eddig megjelent dokumentumok alapján. Egy 2003-ban megjelent RAND elemzés megmutatja, hogy az amerikai – egyáltalán nem kormányzati – elképzelés szerint a multidomén már közel 20 évvel ezelőtt is mindössze a három összhaderőnemi műveleti tér, valamint az űr képességek bevonását, illetve a különleges műveleti erők más haderőnemekkel való magasabb szintű együttműködését jelentette.¹⁶ Ez a gondolkodás az elmúlt időszakban sem ment át nagyobb változáson a NATO vezető nemzeténél. Egységes amerikai stratégia dokumentum még nem látott napvilágot a multidomén témakörben, vagy az nyílt forrásból nem hozzáférhető. Ami világos a haderőnemek elképzeléseit illetően, az az, hogy mind az öt haderőnem foglalkozik vele, egyfajta kiterjesztett összhaderőnemi műveletként tekint rá, de az alkalmazott szakterminológia haderőnemenként eltérő. A szárazföld multidoménként, illetve egymást átfedő doménként (multi-domain és cross-domain) írja le,¹⁷ míg a légi erő összdoménként (joint all-domain) hivatkozik rá.¹⁸

Spanyolország haderő szinten kezdett el a multidomén jelenséggel foglalkozni, méghozzá egy vitaindító dokumentummal, melyben a terminológia, valamint a definíció nemzeti kialakítása az elsődleges cél. A spanyol dokumentum továbbá felveti egy esetleges hatodik domén lehetőségét, amely a kognitív domén lehet.¹⁹ Ez félreértése az eddigi terminológiának, hiszen a kognitív dimenzió az, amelyben a hatások keletkeznek a doménekben kifejtett tevékenység nyomán.²⁰

A multidomén működést/ integrációt érintően a holland gondolkodás legprominensebben a holland védelmi minisztérium 2020-ban kiadott *Defence Vision 2035* című dokumentumában jelent meg. Itt ismét előtűnik, hogy a multidomén működés minden nemzetnek mást és mást jelent. A holland stratégiai dokumentum a kibertérre, az információs műveletekre és a technológia-orientált fejlesztésekre helyezi a hangsúlyt. Mindezt azért, mert e szegmensek fontossága egyre növekszik, és ebben a környezetben jelennek meg a hibrid fenyegetések is. Ez a fizikai térből való áttolódás már nem csak katonai válaszokat igényel, hanem bővebb civil-katonai együttműködést a fenyegetésekre való válaszadás során. Előtérbe kerül az összkormányzati megközelítés, de a hálózatalapú műveletek alkalmazásának lehetősége is.²¹ A dokumentumot a védelmi minisztérium jegyzi, így a holland elképzelés feltehetően egy alulról felfelé irányuló kezdeményezés, hiszen nincsen olyan összkormányzati támogatás

15 UK Ministry of Defence: *Introducing the Integrated Operating Concept 2020*, 5.

16 Gompert 2003, 11.

17 TRADOC 2018, 19.

18 Air Education and Training Command 2020.

19 Ministry of Defence, *Defence Staff, Spain 2020*, 1-2.

20 Mező 2020, 72.

21 Ministry of Defence, the Netherlands 2020.

mögötte, mint az Egyesült Királyság Kormánya által jegyzett dokumentum a brit koncepció mögött.

Franciaország, szintén a haderő szintjén adta ki 2020 decemberében a multidomén működéssel/integrációval is foglalkozó *Armed Forces Employment Concept*-et. Ez alulról fölfelé irányuló kezdeményezést jelent, hiszen itt sincs kormányzati dokumentum a haderő koncepciója mögött. A dokumentumban szembevetendő az Európai Unió nyelvezetének kiterjedt alkalmazása az olyan fogalmak tekintetében, mint az átfogó vagy az integrált megközelítés. Az új típusú kihívások miatt esedékes haderő-reform legfontosabb hívószava is az integráció. A francia dokumentumban az integráció koncepciója úgy jelenik meg, mint a helyzetek legszélesebb körű/legalaposabb ismeretére való törekvés, minden szereplő aktív közreműködése, a hatások összességében a szinergiák elérésére való törekvés, amely térben és időben koncentráltan vagy szétszórva jelenik meg a teljes spektrumban, legyen az fizikai vagy virtuális, egy cél elérése érdekében. Emellett az integráció az összes domént magába foglaló műveleteket takar, melyekhez szükséges a civil-katonai együttműködés. Ez utóbbi nagy valószínűséggel az összkormányzati együttműködést jelenti, kiegészülve nemzetközi szervezetekkel és nem kormányzati szervezetekkel való együttműködéssel. A francia dokumentumban többszintű az integrációval kapcsolatos kritikus igény: harcászati, hadműveleti és stratégiai szinteken is elvárt az együttműködés elmélyítése. Erre a domének nagy interdependenciája miatt van szükség, és helyzetről-helyzetre, ad hoc jelleggel egyedi elbírálás alá esik, hogy milyen választ ad az ország.²²

Kihívások és kérdések

A multidomén műveletek/integráció egy kialakulóban lévő koncepció, melynek elsődleges meghatározása több kihívással szembesíti az elméleti szakembereket. Az alapvető fogalmak tekintetében is igen nagy a bizonytalanság, mint például a hibrid hadviselés is általánosan elfogadott definíció nélkül maradt, miközben a hibrid fenyegetést definiálták. Így érdemes feltenni a kérdést, hogy valóban szükség van-e egy konkrét, határok közé szorító fogalom kialakítására, amely szükségtelenül leszűkíti a komplex, interdiszciplináris multidomén működés értelmezését?

A következő izgalmas felvetés a Warfare Development Talks (WDT)²³ ülésén fogalmazódott meg a résztvevőkben, méghozzá mintegy arra a brit felvetésre reagálva, amely szerint a nyugati műveletek túlságosan transzparensnek. A multidomén művelet, működés és integráció felfogható-e a demokráciák hibrid hadviseléseként? Hiszen ugyanarról a típusú hadviselésről, az ilyen fenyegetésekre válaszul kialakulóban lévő reagálásról beszélünk. Egyértelmű, hogy egy demokráciában nem úgy működik a stratégiák, műveletek tervezése, mint egy diktatúrában, ahol a jobbra egyszemélyi vezetés vagy vezetői csoport gyorsan hoz döntéseket a beavatkozások minden területét illetően. Most gyakorlatilag a demokratikus stratégiai döntéshozatal

22 Ministry of Defence, France 2020, 25–30.

23 Warfare Development Talks on Multi-Domain Operations Approach 2021. június 16–17. ACT/SPP/WDF/TT- 4160/SER:NU0541.

felgyorsítását tűzték napirendre, hogy képes legyen megfelelni az autokrata vezetésű államok gyors, egyszemélyi döntéseinek.

A WDT üléshez kapcsolódó gyakorlat helyzetbeállítása nem sokban különbözött a már eddig is megszokott gyakorlatoktól. Tulajdonképpen egy konvencionális katonai lépést követelő helyzetképet alakítottak ki. Sokkal hatékonyabban készülhettünk a jövő konfliktusaira, ha alapvetően egy hibrid vagy nehezen felismerhető, lassan eszkalálódó konfliktust szimuláló gyakorlatot dolgozunk ki. Ez jobban hasonlít azokra az eljárási formákra, amelyeket az eddigiekben is tapasztalhattunk a hibrid konfliktusok során. A meglévő tapasztalatokat nem csak feldolgozni, hanem integrálni is kell a katonai kiképzésbe, felkészítésbe. A kihívás az, hogy olyan realiztikus gyakorlatokat is fel tudjunk építeni a továbbiakban, amelyek valóban megkövetelik a multidomén reakciót, és a valóságban is alkalmazott eljárásokra támaszkodik. Ilyen lehet egy dezinformációs kampány indítása gazdasági térnyerés céljából, kibertámadás, olyan módon, amely elsődleges gyanút nem kelt, például túlterheléses támadás, tanácsadók elhelyezése a célország különböző szektoraiban, akár katonai magánvállalatok megjelentetése a leírásban. Nem szabad azonban arra törekedni, hogy az eljárásrendek ilyen felsorolása már egy kifejezett országra terelje a gondolatokat, hanem vegyesen és variálva kell kialakítani a gyakorlatok során a helyzetképet. Ehhez a várható szemben álló felek harceljárásainak átfogó ismerete szükséges, például „red team”²⁴ létrehozásával a hadműveleti részlege(ke)n.

A multidomén működés és integráció a fentebb ismertetett nemzeti példákon keresztül láthatóan is különböző szintekről indulhat. A brit, amely az egyetlen felülről jövő kezdeményezést mutató koncepciókialakítás, lehet az előre vezető példa. A WDT ülésén szintén elhangzott, hogy a multidomén által feltehetően megkövetelt összkormányzati jelleg azt sejteti, hogy a koncepcióváltást egy felülről jövő kezdeményezés formájában lehet sikerrel bevezetni. Erre azért van szükség, mert már nem csak a haderő vesz részt a fenyegetésekre való válaszadásban, hanem elengedhetetlen valamennyi kormányzati terület együttműködése a sikeres fellépéshez. Joggal merül fel a kérdés, hogy van-e legitimitása annak, hogy a Magyar Honvédség önállóan alkosson meg egy koncepciót, minden más szereplőtől függetlenül?

Ennél sokkal alapvetőbb kérdést vet fel az az elmélet, amelyet Sven Biscop is bemutatott 2019-ben kiadott könyvében, miszerint a hibrid hadviselés nem hibrid hadviselés, hanem konvencionális, hiszen a szemben álló felek eddig is és ezután is minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeznek a fölény megszerzésére.²⁵ Ez alapjaiban változtatná meg a multidoménhez való hozzáállást.

Azonban ha azt vizsgáljuk, hogy melyek a multidomén működéshez szükséges alapvető feltételek, akkor szintén olyan fogalmakba ütközünk, melyekkel e tanulmány elején is adódtak terminológiai nehézségek, de túl a definíciók hiányán az sem

24 A Red Team feladata eredetileg az volt, hogy bármely stratégiai elképzelés, terv, koncepció gyenge pontjait megtalálja, megkérdőjelezze a feltételezéseket, rámutasson a logikai hibákra, kiszélesítse az információgyűjtés területeit, különböző opciókat és alternatívákat azonosítson, valamint stressz-tesztelje azokat. UK Ministry of Defence 2021. Red Teaming Handbook.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1027158/20210625-Red_Teaming_Handbook.pdf (Letöltés ideje: 2021. 08. 10.)

25 Biscop 2019, 56.

világos, hogyan tudnák a NATO-erők érdemben befolyásolni az ellenállóképesség kialakítását összkormányzati közreműködés nélkül. A reziliencia például és ezen belül a társadalmi reziliencia megléte egy fontos alapkövetelménye a multidomén működésnek. Éppen ezért, a koncepció kialakítása meglehet, hogy egy gyorsabb folyamat lesz, de a „működési készenlét” elérése évek munkája és nem csak a haderőt érintő programok eredménye lehet.

Egy ilyen, haderőt érintő program a küldetésorientált vezetési forma, MDO vezetésének a kialakítása. Ezzel már elkezdett ugyan foglalkozni a Magyar Honvédség, de kivitelezése évekbe telhet.²⁶ A NATO MCDC projektek között szintén megjelenő vezetési modellnek a jelentősége abban áll, hogy a multidomén működés alapvető vezetési formájává válhat. Erre főként azért van szükség, mert a döntési modell, amelyet ez a vezetési forma alkalmaz, különösen alkalmas a napjainkban megjelenő komplex problémákra való válaszadásra. A küldetésorientált vezetés ehhez a Cynefin döntési modellt alkalmazza, amely leírja az egyszerű, bonyolult, kaotikus és komplex problémákat. Ezek közül manapság a komplex vagy gonosz/komisz problémák (*wicked problem*) dominálnak. A komplex problémák megoldását nem lehet egy előre meghatározott algoritmus alapján megoldani, hiszen mindegyik más és más, egyedi jegyekkel, melyek hasonlóan egyedi megoldásokat követelnek.²⁷

Emiatt a nagyfokú bizonytalansági tényező miatt is megkérdőjelezhető annak hasznossága, hogy a multidomént egy tiszta határvonalakat felrajzoló definícióval skatulyázzuk be, a válaszadás hatékonyságát is veszélyeztetve akár. Hiszen napjaink új típusú kihívásai a legtöbbször komplex problémákként jelentkeznek, melyekre hasonlóan összetett válaszokat kell adnunk.

Befejezés

A tanulmány közel sem fedi a multidomén integráció minden aspektusát, de a cél nem a probléma teljeskörű bemutatása volt, hanem a formálódó koncepció körül már kialakult, szubjektív megítélés alapján legérdekesebb, legkomplexebb kérdések ismertetése. Ilyenek a multidomén koncepcióhoz szorosan kötődő fogalmak körüli tisztázatlan kérdések, mint például a hibrid fenyegetés. Ilyen a koncepció egyik alkotóelemét képező integrált megközelítés, amelyet már az ENSZ és az EU is alkalmazott főként válságkezelést érintően, missziókkal kapcsolatban. Emellett bemutatam azon NATO-tagállamok multidoménnel kapcsolatos elképzeléseit, amelyek nyílt forrásból elérhető módon közölték az új koncepciót érintő, még akár kialakulóban lévő gondolataikat. Így amerikai, brit, francia, holland és spanyol, főként minisztériumok vagy a nemzeti haderő által jegyzett dokumentumokat dolgoztam fel. Ezek nagyon is változatos kidolgozottsága néhol szembeötlő különbözőséggel is párosul. Emellett

26 Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely: Küldetésorientált vezetés (elmélet és gyakorlat) zártkörű online workshop 2021. március 24.
<https://intranet/Lists/mhkiphirdetmenyek/AllItems.aspx> (A konferencia videó-anyaga az STN rendszerben az alábbi linken érhető el:
<https://tudastar.mil.hu/ourpipe/?watch=15&playlist=f7d9cd852fd94f001e3bdf14058ba4f7>)
 (Letöltés ideje: 2021. 12. 13.)

27 MCDC Project 2020, 13-15.

olyan kérdések is felmerülnek a multidomén működéssel kapcsolatban, melyek provokatívak, de céljuk minden esetben a gondolkodási folyamat elindítása a témában. Ezen kérdések a következők:

1. A multidomén művelet, működés és integráció felfogható-e a demokráciák hibrid hadviseléseként?
2. Mivel valamennyi kormányzati terület együttműködése elengedhetetlen a sikeres fellépéshez, van-e legitimitása annak, hogy a Magyar Honvédség önállóan alkosson meg egy koncepciót, minden más szereplőtől függetlenül?
3. Hogyan akarjuk a tapasztalatokat a gyakorlatba is átültetni, ha nem tudunk realiztikus gyakorlatokat felépíteni, amelyek valóban multidomén választ követelnek?

Ennek megfelelően célokom egy olyan szakmai diskurzus megindítása, amely előrébb viszi a multidomén integráció nemzeti koncepciójának kialakítását, elősegíti a konstruktív terminológiai vitát. Remélem ezen írás komplexitása miatt felkelti a szűkebb katonai-szakmai közönség figyelmén túl a magyar katonai stratégiai és politikai élet képviselőinek figyelmét is. Ennek megvalósulásával olyan párbeszéd alakulhat ki, akár e folyóirat hasábjain is, amely egy valóban multidomén koncepció kidolgozását eredményezheti magyar vonatkozásban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Air Education and Training Command: Air Force releases Joint All-Domain Operations doctrine. <https://www.aetc.af.mil/News/Article-Display/Article/2212411/air-force-releases-joint-all-domain-operations-doctrine/>
- Az Egyesült Királyság Kormánya: Global Britain in a competitive age The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. HM Government CP 403 Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty. March 2021. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/975077/Global_Britain_in_a_Competitive_Age_the_Integrated_Review_of_Security_Defence_Development_and_Foreign_Policy.pdf
- Biscop, Sven 2019. European Strategy in the 21st Century. Oxon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429427442>
- de Coning, Cedric: The United Nations and the Comprehensive Approach. https://www.diiis.dk/files/media/publications/import_efter1114/report-2008-14_the_united_nations_and_the_comprehensive_approach.pdf
- Gompert, David C. 2003. Preparing Military Forces for Integrated Operations in the Face of Uncertainty. RAND, Issue Paper. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/issue_papers/2005/IP250.pdf
- Hegedűs Ernő, Hennel Sándor 2020. Többdimenziós (multidomain) hadműveletek. *Hadtudomány* 30 (2): 3–27. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2020.30.2.3>
- Kiss Álmos Péter 2019. A hibrid hadviselés természetrajza. *Honvédségi Szemle* 147 (4): 17–37. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/237/229>
- Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa Globális stratégia az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozóan. https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_hu_.pdf
- Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnokság, Honvéd Tudományos Kutatóhely: Küldetésorientált vezetés (elmélet és gyakorlat) zártkörű online workshop 2021. március 24. <https://intranet/Lists/mhkiphirdetmenyek/AllItems.aspx> (A konferencia videó-anyaga az STN rendszerben az alábbi linken érhető el: <https://tudastar.mil.hu/ourpipe/?watch=15&playlist=f7d9cd852fd94f001e3bdf14058ba4f7>)

- MCDC Project 2020. Future Leadership. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/946243/20201210-MCDC_Future_Leadership-web.pdf
- Mező András 2020. "Report on JAPCC Multi-Domain Conference." *Hungarian Defence Review* 148 Special Issue (1): 69–78. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/issue/view/11/13>
<https://doi.org/10.35926/HDR.2020.1.6>
- Mező András 2021. Multidomén műveletek vezetése és irányítása. *Hadtudomány* 31 (1): 3–20.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2021.31.1.3>
- MH Szabványosítási és Doktrinális Tanács, Terminológiai Harmonizációs Testület, 57-15/2019. Feljegyzés. 2019. augusztus 28.
- Ministry of Defence, Defence Staff, Spain 2020. Concept Note "Multi-Domain Operations".
<https://www.paysbasetvous.nl/binaries/fr-netherlandsandyou/documents/publications/2020/11/04/vision-defense-2035/Defence+Vision+2035.pdf>
- Ministry of Defence, France 2020. Armed Forces Employment Concept.
<https://betterplace.info/files/706599-complement.pdf>
- Ministry of Defence, the Netherlands 2020. Defence Vision 2035 Fighting for a safer future.
<https://www.paysbasetvous.nl/binaries/fr-netherlandsandyou/documents/publications/2020/11/04/vision-defense-2035/Defence+Vision+2035.pdf>
- NATO Standardization Office, NATO Term <https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc>
- Somodi Zoltán, Kiss Álmos Péter 2019. A hibrid hadviselés fogalmának értelmezése a nemzetközi szakirodalomban. *Honvédségi Szemle* 147 (6): 22–28.
http://real.mtak.hu/105176/1/Somodi-ZoltC3A1n-C591rnagy-E28093-Kiss-C381lmos-PC3A9ter_A-hibrid-hadviselC3A9s-fogalmC3A1nak-C3A9rtelmezC3A9se-a-nemzetkC3B6zi-szakirodalomban.pdf
- Székely Iván 2015. Reziliencia: a rendszerelméletől a társadalomtudományokig. *Replika* (5): 7–23.
http://www.replika.hu/system/files/archivum/94_01_szekely.pdf
- TRADOC 2018. The US Army in Multi-Domain Operations 2028.
<https://api.army.mil/e2c/downloads/2021/02/26/b45372c1/20181206-tp525-3-1-the-us-army-in-mdo-2028-final.pdf>
- UK Ministry of Defence 2020. Introducing the Integrated Operating Concept.
https://www.scribd.com/document/478235470/UK-Introducing-the-Integrated-Operating-Concept-2025#from_embed
- UK Ministry of Defence 2021. Red Teaming Handbook.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1027158/20210625-Red_Teaming_Handbook.pdf
- Warfare Development Talks on Multi-Domain Operations Approach 2021. június 16–17.
ACT/SPP/WDF/TT- 4160/SER:NU0541